



קושטא דמילתא

ירחון ישיבתי לתורת רבני ספרד

גליון ו' חודש כסלו

אתן שנת

"ויבאו הכהנים לפנימה בית ה' לטהר
ויוציאו את כל הטמאה אשר מצאו בהיכל ה'" לפ"ק

פה ישיבת הר עציון יב"ץ

להערות ולהצטרפות:

kushtademilta@gmail.com



תוכן העניינים



שער חנוכה

מאורה לחנוכה מרבי שלמה ז' גבירול • חנוכה כדוגמא לנס בשיטת הרמב"ם – הרב מיכאל אדרעי • חנוכה כשחר שנת הפירות – דביר מרצבך • זולת לחנוכה מרבי משה ז' עזרא • ליקוט מדברי רבותינו על חנוכה

שער שבת הלבשה

פיוט פתיחה לשירת ההלבשה • רקע לשבת הלבשה • עיון בדרוש לרבי שמואל קונפורטי – נתנאל קונפורטי • ליקוט מדברי רבותינו על שבת הלבשה • עיון במנהג שבת הלבשה ובתפוצתו – איתי קופר • פיוט להלבשה מרבי משה חיים מצלית

עיון במנהג שבת הלבשה ובתפוצתו

איתי קופר

התפתח בקושטא בשלב כל כך מוקדם. ניתן להתחקות אחרי שבת ההלבשה הקלאסית בקושטא לראשונה אצל רבי ישראל בנבנשתי, אחיינו של הרב החבי"ב, שהדפיס בשנת ה'תל"ח (1678) את ספר הדרושים שלו 'בית ישראל', ובו, תחת קובץ הדרושים בנושא צדקה, מופיעים שני דרושים לשבת הלבשה. כך ניתן למצוא דרושים להלבשה גם בספריהם הנוספים של רבני קושטא.¹

הלבשה באזמיר

לעומת קושטא, המנהג הגיע לאזמיר בשנים מעט מאוחרות יותר אך דווקא שם התעצב המנהג לכדי סדר יום קבוע שהיה נהוג.

העדות הראשונה לקיום שבת הלבשה באזמיר היא מחלוקתם של מהר"ש אלגאזי והרב החבי"ב שנדפסה בסוף ספר הדרשות של מהר"ש – 'שמע שלמה!' בארבעה עמודים בסוף הספר מהר"ש אלגאזי מציג חלופת מכתבים בינו לבין הרב החבי"ב בנוגע למחלוקת האם התלמידים המקבלים את התלבושות החדשים מברכים רק שהחיינו (החבי"ב), או גם הטוב והמטיב (מהר"ש). עדות למחלוקת זו נמצאת גם בחיבורו החשוב של הרב החבי"ב – 'שיירי כנסת הגדולה'. וכך הוא כותב:

אמר המאסף: מנהג פשוט בכל תפוצות הגולה שעושין הלבשה משנה לשנה לתינוקות של בית רבן הלומדים בתלמוד תורה ואין לאל ידי אביהם להלבישם, ובשעה שמלבישים אותם מברך הנער מלביש ערומים ושהחיינו. ומהר"ש אלגזי נר"ו רצה להנהיג שיברכו

במאמר הבא אנסה, דרך כתבי רבותינו, להתחקות אחר סדר היום שהיה נהוג בקהילות הקודש בשבת הלבשה ובייחוד בעיר עזו לנו אזמיר יע"א.

הלבשה בקושטא

תחילת דבריי בהקדים שמנהג ההלבשה, שהתפתח בשאלוניקי, עבר מהר מאוד לערים נוספות בממלכת תוגרמה, ובראשם לערים קושטא ואזמיר. שליחים משאלוניקי נאלצו לצאת תדיר לקושטא, אם להביא מיסים לארמון הסולטאן, אם להביא את המדים שייצרו, ואם להשתדל לפני הסולטאן בעניינים שונים הנוגעים לאהיהם היהודים. בזכות הקשר ההדוק בין הקהילות בשאלוניקי ובקושטא, מנהג ההלבשה הגיע אליהם בשלב מוקדם מאוד. כבר בספר הדרושים של רבי שמואל יפה אשכנזי, יפה עינים, מופיע דרוש "למצות מלביש ערומים". רבי שמואל יפה נפטר בשנת 1595, כך שמדובר על עשרות שנים בודדות לאחר התפתחות המנהג בשאלוניקי. בדרושו הוא מדבר על הייחודיות של מצוות הלבשת ערומים שאותה עושים בפרהסיא במעמד גדול ולא בהצנע כמו מצוות צדקה אחרות. לא משתמע מדבריו של רבי שמואל יפה האם ייחדו שבת מיוחדת לאותו מעמד, לכן קשה לקבוע האם מדובר בשבת הלבשה שהיתה נהוגה בשאלוניקי או במצוות הלבשת ערומים הקלאסית.

זאת ועוד, בעשרות השנים הבאות אין עדויות נוספות לקיום שבת הלבשה כך שקשה לקבוע בכירור שהמנהג

א הרב שמואל יפה אשכנזי (מהר"ש יפה) היה מרבני קושטא במאה ה-ט"ז. לצד חיבורו הגדול על מדרש רבה – יפה תואר, חיבר גם פירושים למדרש רבה על המגילות – יפה ענף ויפה קול, וכן פירוש על אגדות הירושלמי – יפה מראה. דרשותיו נדפסו לאחר פטירתו בספר יפה עינים. נלב"ע בשנת ה'שנ"ה (1595).

ב הרב ישראל בנבנשתי היה רב, דיין, ודרשן בקושטא. נולד לרבי אליעזר בשנת ה'שע"ח (1618). דודיו היו הרב יהושע רפאל בנבנשתי והרב כנסת הגדולה – **הרב חיים בנבנשתי** (החבי"ב). בשנת ה'תל"ח (1678) יצא לאור לראשונה ספרו בית ישראל, ובו חמישים ושתים דרושים. נפטר בקושטא בשנת ה'תמ"ח (1688).

ג כך למשל אצל **רבי יצחק בכר דוד** בספרו 'דברי אמת', אצל **רבי אהרן די טולדו** בספרו 'דברי חפץ', אצל **רבי יוסף אלפאנדארי** בספרו 'ויקרא יוסף', אצל **רבי ראובן מזרחי** בספרו 'מעין גנים', אצל **רבי יצחק הלוי** בספרו 'רב דגן', ואצל **רבי יצחק אקשוטי** בספרו 'בני ישחק'.

ד הרב שלמה אלגאזי נולד בשנת ה'ש"ע (1610) בבורסה. בשנות העשרים לחייו עלה לארץ ישראל, אך בהמשך חזר לאזמיר להדפסת ספריו. בשנת ה'ת"ל חזר לירושלים ונפטר לאחר מכן בשנת ה'תמ"ג (1683).

ה הרב חיים בן ישראל בנבנשתי (החבי"ב) נולד בשנת ה'שס"ג (1603) בקושטא. כיהן ברבנות העיר אזמיר יחד עם הרב אהרן לפפא. חיבר מספר ספרים ובראשם החיבורים היסודיים כנסת הגדולה ושיירי כנסת הגדולה על הטור והבית יוסף. נלב"ע באזמיר ב"ט באלול ה'תל"ג (1673).

ו המחלוקת נדפסה רק בדפוס אזמיר ה'תי"ט בעמוד טל. דפוס אזמיר ה'תי"ט כיום יקר המציאות מאוד וקשה לקרוא את האותיות השבורות בסריקות המצולמות במאגרי המידע השונים. בדפוס הפופולרי יותר, אמסטרדם ה'ת"ע, שאף זכה למהדורות צילום חדשות, השמיטו את הדין.

המצווה. ובמהלך השבת היה נהוג שהרב דורש שתי דרשות. את החניגיות הגדולה ניתן לראות גם ממקורות נוספים שהפליאו לצייר בלשונם את החניגיות והשמחה. כך מרן החבי"ף למשל, מתאר בפתחת אחר הדרושים שלו להלבשה.

יגדל השמחה והחדוה, היום הזה שבת הלבשה, דמימי עולם ושנים קדמוניות עושין אותה בשמחה ובשירים, ורחש לבי דבר טוב, אומר אני, על מה זכתה מצוה זאת להלבשת ערומים טפי משאר מצות שבתורה, דאית בה עוז וחדוה, ושר בשירים ומנגנים, אור הששי להביא ההלבשות לבית הכנסת, ובאשמורת שבת זו יפטירו בשפה כל הפייטנים הנמצאים בעיר, ולא על חינוס הוקבע מנהג זה. (צדקה חיים דרוש ב)

סדר ההלבשה

בזכות ספרי הדרושים הרבים ניתן לעקוב במקורות רבים אחרי סדר היום שהציג הרב הפרד"ס:

בליל שיש, הקהל היו מגיעים לבית הכנסת יחד עם בנדים ואריגים לתרומה, הנבאים היו תולים את ההלבשות על קירות בית הכנסת, כך למשל מתאר הרב רפאל יצחק ישראל מרודוס בספרו 'בית היין':

והמנהג להביא לק"ק ההלבשה ביום ש"ק ולחלק אותה ביום ר"ח [...] אנו שוטחין הבגדי' בבהכ"נ לומר דאנחנו מודים באל אחד ואנחנו מקיימים נתינת צדקה לעניים [...] ומנהג ישראל תורה היא וטעמא רבא איכא. (בית היין ח"א, דרוש א' לשבת הלבשה)

מאוחר יותר, באשמורת הבוקר, הקהל היה קם ומגיע לבית הכנסת לראות את תצוגת ההלבשה ולפייט פיוטים עד עלות השחר. פיוטים אלו נתחברו במיוחד עבור השבת הזאת. כך מתאר החבי"ף בפירושו לתהלים – 'הכתוב לחיים':

אשר מזה טועמיה חיים דמנהגן של ישראל תורה היא דנהגו בעיר עוז לנו אזמיר יע"א (יכוננה עליון אמנ) דיחד אוספו כל הפייטנים באשמורת שבת הלבשה ומשוררין שיחות ותשבחות לכבוד המצוה של הלבשת ערומים, והמצא תמצא דיש מהם דמתקנים שירה חדשה וצריך לדעת מה ראו על ככה ומה הגיע אליהם לעשות כזאת במצוה זאת. אכן על פי האמור יסודתו בהררי קדש מדברי חז"ל שאמרו אשירה לה' בשביל שיש לי עול גמילות חסדים וזו הודאה דעושים אותו בשמחה ושמחו בעם על התנדבם כי בלב שלם נדבו את ה'.

ג"כ הטוב והמטיב עם ברכת מלביש ערומים ושהחינו, ואני כתבתי ליישב המנהג. עיין שם, ובמה שכתב הרב הנז' לקיים דבריו בספר שמע שלמה דף ט"ל.

גם בספר הדרושים של מהר"ש אלגאזי, 'אהבת עולם', הוא מציין שהדרושים שהוא מביא למעלת התורה יכולים לשמש גם כדרושים להלבשת ת"ת! כלומר גם המנהג לדרוש דרשה מיוחדת לכבוד האירוע החל כבר במאה הי"ז.

החל מתחילת המאה הי"ח, נדפסו עשרות ספרי דרושים של רבנים מאזמיר ובהם איזכורים, דיונים, ודרושים לשבת הלבשה. האירוע מתחיל לתפוס את מקומו כאחד השיאים של השנה, וכמנהג בעל יסודות עמוקים ועתיקים. כך למשל, הרב יהושע רפאל פנחס די שיגורה, הרב הפרד"ס, מתאר את מנהג ההלבשה:

דבכל מדינה ומדינה אשר ישראל שמה ישבו, אם מעט ואם הרבה, זה דרכם דחך לעשות כדת היום אחת בשנה הלבשה לתנוקות של בית רבן, בגילה ובצלה. ואת היותרת בעירנו זאת עיר גדולה של חכמים ושל סופרים, מרבים בשמחה של מצוה להביא לבית הכנסת את הבגדים בקול שרים ושרות. ותולים אותם בכותלי בית הכנסת למען יראו אותם כל העם וישישו בשמחה. והיום הזה שבת לה' זכה לשם בשם שבת הלבשה [...]. ועוד זאת לטובה עין רואה דביום שבת קודש הלזה כמעט כולו לגבוה סלקא. ומאז הבקר לראש אשמורת משכימין יחידי העירה, השם ישמרם ויצילם, לבוא לבית הכנסת הלזה אשר מונחים ועומדים אלה הבגדים לשורר בקול נעים. הנה זה בא ותלמודו בידו מאשר חננו ה'. ויהי בעלות השחר כל העם רצום [צ"ל: רצים] לדבר מצוה להתפלל תפילת ותיקין כדי למהר לבא להטות און לשמוע הדרשא מאת הרב ומרביץ תורה קודם הוצאת ספר תורה. וכמעשהו עושים גם בתפילת המנחה, וכמעט אין להם מנוחה ביום שבת קודש הלזה וכל היום נקדש בצדקה. ובוודאי הגמור דכל כי האי מנהג הקדוש הזה דנהגנו מימי עולם לעשות כדת היום בפרסום רב וגדול כזה יש לו שורש גדול [...]. ואפילו שבאיזה זמן אתרמי מלתא שהיה צוק העתים ועם כל זה מצוה הלזו לא נתבטלה מעולם ועדיין עושים אותה בשמחה ומבטחנו בשמו יתברך דעל מצוה הלזו הם אמרו גדולה צדקה שמקרבת את הגאולה. (אות לישועה, דרוש ב לשבת הלבשה)

הרב הפרד"ס מתאר את החניגיות של מנהג ההלבשה וכן שומח בפנינו את סדר היום הנהוג: בערב שבת היום מביאים את הבדים ותולים אותם על כותלי בית הכנסת כדי שכולם יראו. באשמורת הבוקר, היו קמים לשורר ולפייט לכבוד

ז אהבת עולם, דיהרנפורט ה'תנ"ג, דף ג ע"א.

ח הרב יהושע רפאל פנחס די שיגורה חי במאות הי"ח והי"ט באזמיר והיה אב"ד, ראש ישיבה ומקובל. כמו כן היה רב-חבר לרבי חיים פאלאגי. ספרו, אות היא לעולם, הוא ספר חקירות על סדר הא"ב. בנוסף חיבר את ספר אות לישועה – דרושים ואת הברית על ספר תהלים. נלב"ע ב"ח באדר א' ה'תרי"א.

ט הרב חיים בן יעקב פאלאגי היה מגדולי רבני אזמיר. נולד בשנת ה'תקמ"ז (1787) באזמיר לאמו קאלי קארין בתו של הראשון לציון רבי יוסף רפאל חזן (ה'חקרי לבי). בגיל עשרים ושש הוסמך ע"י סבו ל"החכם השלם". בשנת ה'תרט"ו (1855) התמנה להיות החכם באשי. חיבר כשבעים ספרים במגוון נושאים שונים. נלב"ע ב"ז בשבט ה'תרכ"ח [1868].

י הרב רפאל יצחק ישראל היה רבה של רודוס במאה ה-י"ט. בשנת ה'תרמ"ב (1881) עלה לארץ ישראל. שנתיים לאחר מכן הודפסו דרשותיו בספר 'בית היין' (אזמיר ה'תרמ"ג). נלב"ע ב' בתמוז ה'תרנ"ב (1902).

המה ראו לעשות כדבר הזה, רומז ונרמז על בעל מצוה וצדקות בישראל, שלא יעלה בלבבם לומר שהם פטורים מנתינת הצדקה, על היותה שאינו קצוב, ולפי סברת הרמב"ם לא חל החיוב, ויכול הנותן לומר, קיימא לך שגדול כח המוחזק כידוע, על זה כה עשו, לפתוח בדברי תורה בבוקר ובערב, לרמוז דחקירה הלזו היא באה ונהיתה גם בעסק התורה וקיומה, וכמו שכתב הרב חיד"א, דעליה נאמר: 'ארוכה מארץ מדה ורחבה מני ים', ואין לך דבר שאינו קצוב גדול מזה, ועם כל זה, אין פוטר אותך, והיא גופה נאמרה ונשנית גם במעשה נתינת הצדקה. (עקב ענוה, ס' בא, דף מה ע"א)

גם הרב דרישה מחיים, רבי נסים חיים משה מודעי, נזקק לשאלה מדוע דורשים פעמיים בשבת הלבשה ומתריץ:

וכן היה מנהג רבנים הקדמונים שהיו קובעים דרשה לכבוד חנוכה, הגם שלא היו עושים מצות הלבשה בחנוכה כאשר הרואה יראה בספרי הדרשנים כמה וכמה דרשות שחוברו לכבוד חנוכה, וכמדומה דגם בעירנו זאת כבר היה המנהג כן. ולהיות דחובה לה מצות הלבשה עשו שתי דרשות אחת שחרית ואחת בין הערבים, אחת לכבוד חנוכה ואחת למצות הלבשה. [...] וגם ישראל עצמם מאהבת הנס הם נותנים מתנות לאביונים, כל אחד לפי כחו, ומטעם זה רבותינו ומנהיגי העיר הזה ראו להסמיך מצוה זו של הלבשת תנוקות של בית רבן ות"ת, לנס חנוכה, כמו בפורים תקנו מתנות לאביונים, דכשם דחס רחמנא עלן ופרקינן, כן ראוי לכל בר ישראל שלא להיות כפוי טובה ולחמול על הת"ת והעניינים דכל הנעשה עמהם עם האלקים הוא עושה זה נראה לפום פשטא. (דרישה מחיים, דרוש ח להלבשה)

לפי הרב דרישה מחיים, דרשה אחת הייתה לכבוד חנוכה במקור ולכן הוסיפו עוד דרשה להלבשה. אך רבים לא הלכו בדרך זו ופירשו שדורשים שתי דרשות בשבת הלבשה מפני גודל המצווה וחשיבותה. כך למשל ביאר מרן החב"ץ בספר המערכות שלו בנושאי צדקה – 'צדקה לחיים':

חקור על דבר מנהג עירנו אומיר יע"א (יכוננה עליון אמון), מזה שנים רבות דור אחר דור, כי בשבת הלבשת העניינים ותינוקות של בית רבן, דורשים שני דרושים לכבוד מצות הצדקה, להלל ולשבח במעלת מצות הצדקה, דלמה בחרו שני דרושים מה שלא נעשה כן בשום מצוה אחרת. [...] אם כן זהו מה שתקנו רבותינו הקדמונים להיות דורשים לכבוד מצות ההלבשה שני דרושים אחד בבקר ואחד בין הערבים, שכיון דיש במצות ההלבשה הלזו לתינוקות של בית רבן ולתלמידי חכמים שתי מצות גדולות, תורה וגמילות חסדים, לכן קבעו חובה לדרוש שני דרושים. (צדקה לחיים, מערכת ה', ערך הלבשה, סימן קפ.)

(הכתוב לחיים מזמור קל"ח, ד"ה ה' כי רם ושפל יראה)^א

כך גם מעיד הרב משה חיים מצליח^ב בספרו 'אם הבנים':

מנהגן של ישראל תורה אשר נהגו פ"ה אומיר יע"א בשבת הלבשה בהתאסף ראשי עם וכל ישראל רובם מתוך כולם בבית הכנסת והמשוררים בתוכם לשיר בקול נעים שירה חדשה באשמורת הבוקר ונמשכים בשיר עד עלות השחר ומנהגם בזה ודאי תורה היא. (אם הבנים ח"א, דרוש ב' לסדר ויגש ושייך להלבשה)

עם עלות השחר התקיימה תפילת שחרית ברוב עם ובמוקדה עמדה דרשתו החגיגית של הרב, לפני קריאת התורה, בנושא ההלבשה. כך כתוב בספר חיים למרן החב"ץ: ומנהג עירנו אומיר יע"א בשבת הלבשה לדרוש קודם קס"ת. (ספר חיים, ס' ד אות י"ט)

והוא נותן לכך טעם בדרושו להלבשה – 'צדקה חיים':

אשימה עיני לתת טעם על מה ועל מה קבעו חכמים שיהיו דורשין בשבת זו, דרושים לכל חפציהם, לדבר בשבחה של צדקה, דהרי לעיקר המצוה שהוא להלביש ערומים, ולרחם על האביונים, אינו תלוי עם הדרשה, ולא על חינוס קבעו חובה, כנראה דבלאו הכי לא סגי. [...] ואחרי הודיע אלהים אותנו את כל זאת, עלה בדינו טעם נכון למה שנהגו לדרוש בשבת זו שבת הלבשה, ולהשתעשע במעלות הצדקה. הוא כדי להוציא מלבב אנוש לומר דדי לי במה שאני לומד בענייני הצדקה ופטור אני מלתת. ואמטו להכי דורשים תחלות בצדקה, כדי להורות להם דהגם שדרשנו במעלתה לא די בזה טוב אתם יודעים לדרוש, ועם כל זה צריך להם לחלק לעניינים וליתומים ולתלמוד תורה, כדי להיות נאה דורש ונאה מקיים, ולא המדרש הוא העיקר, אלא צריך לקיים שתיים, דהיינו על כן אנכי מצוך לאמר, דהוא באמירה לעסוק בתורת הצדקה, וגם פתוח תפתח. (צדקה חיים, דרוש י)

אחר הצהריים הקהל היו חוזרים לבית הכנסת להתפלל מנחה, ולשמוע את הדרשה החגיגית השנייה של הרב. כך מתאר בנו של הרב הפרד"ם – הרב נסים יהודה די שיגורה^ג, בספרו 'עקב ענוה':

כי מן הבא' ראיתי למטעם מידי למה שנהגו בעירנו זאת אומיר, יכוננה עליון אמון, דהרב המריץ תורה, קם ודרש בשבת הלבשה בקהל קדושים, אחד שחרית ואחד בין הערבים. והדרשא הלא היא לכבוד מעלת מצות הצדקה מהלבשת ערומים. ומהנראה דהכי נהיגי בכל תפוצות ישראל ה' עליהם יחיו אמון. ולנו לדעת מאי שיאתיה לפתוח בדברי תורה במצות הצדקה יותר משאר הרמ"ח מצות עשה, ומה נשתנו אלו מאלו? ועל פי האמור יהיה נכון, דראשונים כמלאכים,

יא דברים דומים מופיעים בפירושו לתהלים – 'החיים יודוך': 'והשתא זהו שכתוב ושיר ושבחה ברכי ה' דהיינו בצדקה ובמיצוי [צ"ל במינוי] הדיינים במורים לנו דרכי התורה דבין בזה ובין בזה ראוי לשורר ולומר כי גדול כבוד ה' וחלק מכבודו ליראי לעשות צדקה ומשפט' (תהלים קל"ח).

יב הרב משה חיים מצליח היה רב באומיר במאה ה-י"ט. היה עני מרוד וסבל מיסורים כל חייו. ספרו אם הבנים מלקט את דרשותיו ואת חידושו על הרמב"ם. נלב"ע בגיל צעיר בג' באלול ה'תר"ה (1845).

יג הרב רחמים נסים יהודה די שיגורה חי במאה ה-י"ט והיה דיין, חזן ודרשן באומיר. אביו היה רבי פנחס רפאל די שיגורה (הפרד"ס), מחבר ספר אות היא לעולם. רבי יהודה חיבר את ספר עקב ענוה – פירוש על סדר פרשת השבוע בנושא מעלת ומידת הענוה, את ספר מגיד דבריו – פירוש על הגדה של פסח והלכות החג, ועוד. נלב"ע ב"ג בכסלו ה'תרמ"א (1880).

יד הרב נסים חיים משה היה ראב"ד באומיר במאה ה-י"ט. דרשותיו לוקטו בספר דרישה מחיים (אומיר ה'תרמ"ח). נלב"ע באומיר בכ"ו באייר ה'תרנ"א (1891).

הלבשה בערים נוספות

לאחר ליבון מנהג ההלבשה דרך כתבי רבותינו מאזמיר, אני מבקש לציין את המקומות הנוספים בהם נהגו להגונג את שבת ההלבשה.

מגפות הכולרה והשריפות הגדולות באזמיר בתחילת המאה ה-י"ט גרמו ליהודים לעבור לעיירות המקיפות את אזמיר. עם המהגרים עברו גם רבנים שהמשיכו לדרוש באותן עיירות להגונג את שבת ההלבשה.

כך למשל הרב אברהם קורקידי מביא בספרו זיקת אברהם, דרושים שדרש בשבת הלבשה בבירגאמה. אחיו, רבי משה קורקידי, היגר לעיירה תירייה הסמוכה, רב העיר תירייה היה רבי חיים ביז'הג שדרושו הרבים להלבשה נמצאים בספרו 'חיים עד העולם'. לעתים, מסיבות שונות, ביקש רבי חיים ביז'ה מהרב הצעיר רבי משה קורקידי לדרוש במקומו. דרושו להלבשה נדפסו בספרו 'משה עבד'. מרן החב"ץ, בדרושו לשבת זכור, מעיד שביז'ה חיסאר נהגו לערוך הלבשה בשבת זכור. רבי שבתאי גאליפוליטי הדפיס בספרו 'ישמח משה' את דרושו להלבשה מהעיר בורסה. גם בקהילה היהודית ברודוס ציינו את שבת ההלבשה והדרושים הרבים מובאים בספרי רבני העיר.

רבי אליעזר פאפוי, רבה של העיר סיליסטרה, בספרו המפורסם 'פלא יועץ' כותב בערך הלבשה כך:

והנה יש מקומות רבים שנהגו הלבשה להילדים בני עניים ומלבישים אותם מחנוכה לחנוכה אשריהם מה טוב חלקם כי מצוה רבה עושים

את חלוקת ההלבשה, היו עושים במשך השבוע שאחרי השבת. הרב יפה ללב, רבי רחמים יצחק פאלאג'י, הסביר שאומנם את החלוקה עושים בימות השבוע אבל רצו לעשות את החגיגה ואת הדרשות בשבת כדי שכולם יוכלו להגיע:

ונתתי את לבי לדרוש ולתור על מה חכמינו ראשונים כמלאכים לעטר המצוה הזאת של גדולה צדקה באמצעות התורה דאיתייא מדרשא בדברי תורה הנאמרים עם הצדקה ושהיה בשבת דוקא ולא ביום החלוקה דאיתרמי מילתא שהיא ביום אחד מהשבוע דרובם בטלים ממלכתם ובאים לשמוע. (יפה ללב חלק ט, דרוש ב' להלבשה)

דרושי ההלבשה מהווים עבורנו חלון למציאות הקהילתית באזמיר באותה תקופה. בספרי הדרושים מאזמיר ניתן למצוא דרושים לשבת הלבשה ברציפות עד שנותיה הראשונות של המאה העשרים. ובכך הרוצה לעקוב יוכל למצוא את דרשות ההלבשה של כמעט כל שנה בעשרות ספרי הדרושים שהודפסו וללמוד מה עמד על סדר היום הקהילתי באותה שנה. מי היה הגביר הנדבן, מי הפסיק לתת צדקה, מי היו הרבנים המרכזיים בכל קהל ועוד. חגיגת ההלבשה הפכה להיות חלק בלתי נפרד ממוסדות הצדקה בעיר כפי שמונה מרן החב"ץ ברשימותיו בספרו 'משא חיים':

מצות וצדקות הנוהגים ברוב הצבור תמידין כסדרן ומוספין כהלכתן; א. בקור חולים. ב. עשרה בטלנים. ג. בית החיים. ד. הלבשת ערומים עניים ויתומים ותינוקות של בית רבן. ה. חילוק צנועים בכל ערב שבת. ו. נישואי יתומות. ז. חילוק יתומים בכל שבוע. ח. חילוק אלמנות בחגים ובמועדים. ט. צידה לדרך לשלוחים מארץ ישראל ושאר ארצות. י. ותלמוד תורה כנגד כולם. (משא חיים, חלק ההסכמות, מערכת ח', אות נ"ה)

טו הרב רחמים נסים יצחק פאלאג'י (הרב רנ"י) היה בנו השני של הרב חיים פאלאג'י. כמו אביו היה מחבר פורה וחיבר ספרים רבים. ספרו יפה ללב (ט' חלקים) מלקט את חידושי ואת פסקיו על השולחן ערוך יחד עם תשובות ודרושים. נלב"ע באזמיר בד' בניסן ה'תרס"ז (1907).

טז הכרך האחרון של ספרו של הרב רחמים יצחק פאלאג'י – יפה ללב חלק ט, הודפס באזמיר בשנת 1906 ובו שני דרושים להלבשה. הרב פאלאג'י נפטר שנה לאחר מכן בשנת 1907.

יו פעמים רבות הדרוש יכלול שירות ותשבחות לתורם הגדול. למשל: צדקה חיים, רבי חיים פאלאג'י, דרוש א', בפתיחה.

יח למשל: צדקה חיים, רבי חיים פאלאג'י, דרוש ג' – הרב פאלאג'י דרש אודות נדבנים שרבו עם רבנים ולכן הפסיקו לתת צדקה למוסדות מסוימים.

יט עוד על מוסדות הצדקה הקהילתיות ניתן לראות ב: בן נאה, י. "עוני והתמודדות עמו בחברה היהודית באימפריה העות'מאנית". ספונות כג, ח (תשס"ג): 195-238.

כ הרב אברהם קורקידי נולד במאה ה-י"ט באזמיר. כיהן כרבה של קהילת אדאסי וכרבה של בירגאמה. עלה לארה"ק ונלב"ע בי"ז באב ה'תרמ"ה (1885) ביפו. חיבר את ספר ויקת אברהם ובו דרושים וכן חידושים על הרמבם.

כא הרב משה קורקידי נולד במאה ה"ט באזמיר. לימד תורה לנערים בתירייה הסמוכה לאזמיר, ועסק רבות בצדקה ובגמילות חסדים. נלב"ע בו' בתמוז ה'תרמ"ג (1883) בעיר הולדתו אזמיר. לאחר מותו יצא ספרו 'משה עבד', בו דרשות וחידושים.

כב הרב חיים ביז'ה נולד בה'תקס"ה (1805) בשאלוניקי. כיהן כשו"ב של תירייה הסמוכה לאזמיר שבתורכה וכרבה של העיר. הקים קופות צדקה רבות וחיבר את ספר הדרושים 'חיים עד העולם', על שמו הוא מכונה לעתים. נלב"ע בי' בטבת ה'תרמ"א (1881).

כג ברכת מועדיך לחיים, רבי חיים פאלאג'י, ח"ב, דרוש ג' לשבת זכור.

כד הרב שבתאי גאליפוליטי היה מרבני בורסה במאה ה-19. דרשותיו נדפסו בספר 'ישמח משה' בשנת ה'תרכ"ח (1868).

כה כך למשל בספרו של רבי יזידיה שמואל טאריקה – 'קידש ידיר', ספרו של רבי משה ישראל (השני) – 'שארית ישראל', ספרו של רבי חיים יהודה ישראל – 'קול יהודה', וכן ספרו של רבי מיכאל יעקב ישראל – 'שנות ימין'. מעניין לראות שגם בספר המאוחר של רבי רפאל יצחק ישראל – 'בית היין', מופיעים דרושים להלבשה. היינו המנהג השתמר עד שלחי המאה התשע עשרה. בסקירה של קבצי דרשות הלבשה מרודוס יש לציין שבאוסף הספרייה הלאומית נמצא כתב יד בן שלושים וחמישה דפים, שלא נודע מי כתבו, ובו מופיעים דרשות לשבת תשובה ולשבת הלבשה מרודוס בין השנים ה'תקס"ח-ה'תק"ע (1808-1810).

כו הרב אליעזר בן יצחק פאפו חי במאות ה-י"ח וה-י"ט, והיה רב ודיין בסיליסטרה שבבולגריה שם כיהן כרבה של הקהילה הספרדית. חיבר את הספרים פלא יועץ, בית תפילה, חדש האביב, אלף המגן ועוד. נלב"ע כ' בתשרי ה'תקפ"ח.

כז כיום בבולגריה על גבול רומניה.

הרב ואב"ד של אובן שטאט. ע"פ העדות של זקני הקהילה המנהג היה נהוג יותר מארבעים שנה כלומר לפחות משנת הישע"ה [1615]. עדות זו מוקדמת אפילו יותר מהעדויות שיש לנו מאומיר ומירושלים. עוד פרט שמעניין בשאלה מאובן שטאט הוא שהמעמד היה מורכב משני חלקים: חלק ראשון היה הדרשה בשבת והחלק השני היה סעודה שבה דרשו עוד הפעם. ייתכן שזה מתחבר למנהג הטורקי של שתי דרשות בשבת הלבשה.

מנהג ההלבשה לא היה נפוץ בקהילות צפון אפריקה אולם בקובץ שאלות ותשובות של כ"ח משנת ה'תרל"ט השיבו שנהגו בפאס שבמרוקו לעשות נדבה להלבשת ערומים בכסלו.¹ לא מצאתי מקורות אחרים למנהג. גם בספר הדרושים 'דבר בעתו' לרבי יצחק צאלה מכמל² מובאים ארבעה דרושים להלבשה שעשו בבגדאד. הדרוש הראשון הוא משנת ה'תרס"ח (1908) כך שמנהג ההלבשה הגיע לבגדאד בשלב מאוחר מאוד.

הלבשה בארץ ישראל

לעומת זאת, מנהג ההלבשה בארץ ישראל הוא קדום מאוד. לפחות מאותה תקופה שהוא הגיע לאומיר. מהר"ש אלגאזי ליקט מספר דרשות של אחיו, רבי משה אלגאזי, שהיה רב בצפת. בספר 'דובב שפתי ישנים' לרבי משה די שיגובא בנבנשתי הודפסו מעט מדרשות אלו ובדף ק"י ע"ב נדפס: אמר המעתיק [= רבי שלמה אלגאזי] שמעתי משלוחי א"י שאת זה דרש [= רבי משה אלגאזי] בצפת ת"ו בהלבש' זה ל"ה שנה וערב להם. במאמרו של יעקב שפיגל על ספריו של רבי שלמה אלגאזי,³ הוא מעריך שרבי משה אלגאזי הגיע לצפת בשנת הישע"א (1631). כלומר ניתן להניח שכבר במחצית הראשונה של המאה השבע עשרה נהגו לערוך שבת הלבשה בצפת. גם בירושלים אפשר לתארך את מנהג ההלבשה לאותה תקופה. בספר משנת חכמים של רבי משה חאגיז⁴ הוא מספר

אבל מי יתן והיה לבבם ויכולתם לעשות כן גם לעניים גדולים הם ונשיהם וטפם החלש יאמר גבור אני למצוה זו כי רבה היא שתגן להניח ברכה והצלחה בכל מעשה ידיהם הון ועושר בביתם ולעולם הבא יאכלו פרי צדקתם ישאו ברכה מאת ה' ומאת העניים האומללים גבור בארץ יהיה זרעם והניחו יתרם לעולליהם. (פלא יועץ, ערך הלבשה)

היכרותו של הרב פלא יועץ את המנהג אינה מעידה על הנהגתו בקהילה בסליסטר, כי כדרכו הוא אסף מנהגים רבים מרחבי העולם היהודי וציין אותם בספרו.

גם הרב שמואל קונפורטי,⁵ מרבניה של העיר קיוסטנדיל במחצית השנייה של המאה השמונה עשרה,⁶ מביא בסוף ספר ההלכה שלו – 'עולת שמואל' דרושים בנושאים שונים. בתוך קובץ הדרושים בנושא צדקה ישנו דרוש אחד שכותרתו 'דרוש להלבשה'.

מחוז לממלכת תוגרמה אנהנו מוצאים שציינו את ההלבשה בויניציאה – כך ניתן לראות בספרו של החכם האיטלקי רבי עזריה פיזו – 'בינה לעתים'. בספר זה, שהודפס לראשונה בויניציאה בשנת ה'ת"ח – 1648, ניתן למצוא שני דרושים להלבשה – דרוש ס"ט, ודרוש ע. שני הדרושים הם על פסוקים מפרשת מקץ – כך שסביר להניח שציינו את ההלבשה בשבת הנוכה כנהוג בקהילות רבות.⁷ אך יש לשים לב שבערי תוגרמה תרמו בגדים ואילו מדרשותיו של הרב פיזו משתמע שבאיטליה תרמו כסף.

אחד המקורות המעניינים ביותר שעוסק בהלבשה מחוץ לטורקיה היא שאלה משו"ת 'שער אפרים' לרבי אפרים הכהן.⁸ השאלה נשלחה מהקהילה היהודית באובן שטאט (כיום – חלק מבורפשאט). בפתיחת השאלה מוצגת תקנה שתקן הרב אור שרגא וייבש בשנת ה'תמ"ו (1655) על פי עדות של זקני הקהילה שבשבת הנוכה ובשבת נחמו כל שנה אחד מחברי הקהילה היה דורש נושא דרשה בנושא צדקה ואחר כך היו אוספים כסף לצורך הלבשת עניים. התקנה באה להסדיר מי הוא הדורש – האם אחד מחברי הקהילה או

כח על רבי שמואל קונפורטי עיין במאמרו של נתנאל קונפורטי בגליון זה.

כט עיר בולגריה, כ-110 קילומטר מסקופיה וכ-190 קילומטר מסאלוניקי.

ל שאלוניקי, 1799. להבדיל מספר הדרושים שלו – 'קול שמואל'.

לא עיין עוד בפתיחה לגליון זה בטעמים שחגגו את ההלבשה בשבת הנוכה.

לב שער אפרים סי' ס"ג.

לג א.ש. לתולדות היהודים בפאס, בתוך: מזרח ומערב, כרך רביעי חוברת א (יג-טז). ירושלים: תר"ץ. עמ' 259-266.

לד הרב יצחק צאלה מכמל נולד ביום י"ג בתשרי ה'תרל"ו (1875) בבגדאד שבעיראק. בשנת ה'תרס"ה (1905) עלה לארץ ישראל עם כל משפחתו אך הם שבו לבגדאד לאחר מספר חודשים עקב מצבו הבריאותי. בשנת ה'תש"י (1950) עלה שוב עם משפחתו לארץ ונלב"ע בערב שבת, ד' בסיוון ה'תשי"א (1951).

לה יעקב ש. שפיגל, "לתולדות הרב שלמה אלגזי והדפסת ספריו – והמסתעף מזה", עלי ספר, ד (1977): 117-136.

לו הרב משה בן ישראל יעקב חאגיז (המניח) נולד בירושלים במאה ה-י"ז. הוא התייתם מאביו בגיל צעיר והתחנך אצל סבו רבי משה גאלנטי (הרב המג"ן). במשך חייו הסתובב כשד"ר בקהילות התפוצות אך חזר לישראל ה'תצ"ח (1738). היה מחבר פורה והדפיס ספרים רבים בנושאים שונים. נלב"ע בגיל מופלג והוא בן למעלה מתשעים.

כפי שראינו כבר, רבי יצחק צאלה מכמל ייסד את מנהג ההלבשה בבגדאד בשנת ה'תרס"ו (1906). נראה שאת המנהג של שבת הלבשה הרב יצחק צאלה מכמל למד מהעיר אזמיר ומכתביו של הרב חיים פאלאני – אותם הוא מצטט פעמים רבות בדרושים. הוא מזכיר מספר פעמים בדרושים את מקורו של המנהג מאזמיר ואת החגיגה שעשו שם. כמו כן, הוא משלב פיוט מיוחד בשלושה מתוך ארבעת הדרושים.

אחרי המסע הארוך מסביב לעולם כמעט מרגש למצוא את מנהג ההלבשה אצל יוצאי קהילות ספרד בעיר העברית הראשונה – תל אביב, ובייחוד בהשתדלות "אגודת הלל" וזמרה להלבשת יתומים".

האגודה "הלל וזמרה" הייתה מהותיקות שבאגודות הפייטנים בשאלוניקי והמפוארות שבה. היא נוסדה בשנת ה'תר"ל (1870) ובמשך השנים הקימה מספר אגודות-בת והדפיסה ספרי שירה. כבר בשאלוניקי אגודת הלל וזמרה התעסקה באיסוף כספים להלבשה, מלבד עיסוקים בתורת הפיוט והשירה.⁸ בשנות השלושים של המאה העשרים, רבים ממנהיגי האגודה עלו לארץ ישראל ופעילות האגודה החלה לדעוך בשאלוניקי. אך העולים החדשים ייסדו את האגודה מחדש בעיר תל-אביב כפי שתיאר חיים טולידנו:⁹

בהתגבר תנועת העליה משלונקי לארץ, עלו גם חברים רבים מאגודת הפייטנים "הלל וזמרה". הם החליטו להתארגן בארץ שוב תחת אותו שם וצירפו לפעולתם גם מטה פילאנטרופית להגיש סעד ליתומים, הדבר בא לידי ביטוי בשם האגודה הנקראת בארץ: הלל וזמרה להלבשת יתומים. [...] האגודה התפתחה יפה והופעותיה היו כל הזמן בבית הכנסת "יוסף ובנימין שושנה", בשכונת פלורנטין שבדרום-תל-אביב, בשבתות הערב בין מנחה לערבית, אחרי הדרשה השבועית על פרשת השבוע וענינא דיומא ע"י הדרשן של בית הכנסת. [...] בשמים הראשונות בארץ הצליחה האגודה להתקדם ולהתפתח וקלטתה בקרבה חברים חדשים בעיקר צעירים, שלא כולם החזיקו מעמד. לאורך ימים במרוצת השנים, בהסתלקותם של המייסדים העיקריים בזה אחר זה נתדלדלו הכוחות. האגודה ממשיכה עוד להתקיים כיום, אבל פעילותה היא יותר במישור הפילנטרופי – "הלבשת יתומים". השירה בציבור בשבת כמעט שנתבטלה.

אם כן, חברי האגודה שינו את שם האגודה ל"הלל וזמרה

על אביו רבי ישראל יעקב האגוזי ועל הישיבה המפורסמת שהוקמה בירושלים – ישיבת בית יעקב וויגה:

וכמה זכיה יש להם לאותם שמעמידין ישיבות ובתי מדרשות ומפרישים מממונם נדבה לה'. לא לבד ללומדים המלמדים תינוקות, אלא גם קובעין שכר לתינוקות, שהם לומדין בתלמוד תורה מידי שבת בשבתו. כמו ששמעתי שכך נוהגין בעיר ואם בישראל רבתי בדעות שרתי במדינות הק"ק חבר'ת"ת שבשאלוניקי הי"ת יאריך ימיהם. שמהם למד א"א (אדוני אבי) ז"ל להשיאו עצה טובה להגביר המנוח כהר"ר אברהם ישראל וויגה ז"ל שידבנו לבו לגמור המצוה מצות ת"ת כהלכתא במה שקבע פרס גם לבני עניים כדי שיתמידו בלימוד התור', ואשריו ואשרי חלקם בחיים כי שמעו לעצת חכם ועשה ביתר שאת נדבה לשם ה', והפריש חלק הגון כדי לחלק בין התלמידים מידי שבת בשבתו, ומדי שנה בשנה בחנוכה להלביש אותם הלבשה מכף רגל ועד ראש גם לרבניהם. כי אין ספק שכרו יהיה כפול שם שם בעול' הגמול. ושכר עושה ומעשה יהיה לא"א ז"ל על ההשגחה פרטית שהיה לו עם המלמדים והתלמיד' לקרב להם הנאת גוף ונפש. (משנת חכמים, המעלה הי"ב – בישיבה)

רבי ישראל יעקב האגוזי הקים את ישיבתו – ישיבת בית יעקב, בירושלים בשנת ה'תי"ג – 1653. אחד המודלים שהוא השתמש בהם ביסוד הישיבה הוא המודל של הת"ת הגדול בשאלוניקי, ובכך אימץ חלק מהמנהגים שנהגו שם. בתוך כך הוא אימץ את המנהג של שבת ההלבשה בשבת חנוכה כפי שמעיד בנו. רבי ישראל האגוזי נסע לקושטא בשנת ה'תל"ג – 1673 ונפטר בשנת ה'תל"ד – 1674. כלומר ניתן לקבוע כי תחילת המנהג בישיבת בית יעקב בירושלים היה בין השנים 1653–1674.

ההלבשה בירושלים המשיכה לפחות עד שלהי המאה התשע עשרה שכן רבי רחמים שאלתיאל ניניו, חכם ירושלמי, הדפיס בשנת ה'תרנ"ג (1893) בספרו 'שמש ומגן', "דרוש להלבשת תינוקות של בית רבן" יחד עם עוד שבעה דרושים בנושאי צדקה שלפחות אחד היה מיועד להלבשה.¹⁰

הלבשה במאה ה-כ'

בעת המודרנית מנהג ההלבשה הלך ודעך אולם בכמה מקומות יוצאי דופן המנהג החזיק מעמד לתוך המאה העשרים.

⁸ רבי ישראל יעקב האגוזי נולד במאה ה-י"ז בפאס (מרקו), בן לקהילת המגורשים ביהדות פאס. בצעירותו עבר לאיטליה, שם כיהן תקופה בוורונה ולאחר מכן בליוורנו. בשנת התי"ח עלה לירושלים וכיהן כראש ישיבת בית יעקב עד לשנת ה'תל"ג (1673) אז עזב לקושטא. העמיד תלמידים הרבה וחיבר חיבורים רבים, חלקם נשארו בכת"י. נלב"ע בקושטא בשנת ה'תל"ד (1674).

⁹ לח הרב רחמים שאלתיאל יעקב ניניו היה מחכמי ירושלים, רב בישיבת המקובלים 'בית אל', ודרשן בבית המדרש 'נחלת שבעה'. כל חייו חי חיי חסידות וענווה ונודע בכך שמעולם לא יצא מהעיר ירושלים. לרב לא היו ילדים ולכן לספריו קרא על שם הוריו: ספרו הראשון – חן וכבוד (ירושלים תרמ"ד) – ע"ש אביו הרב חיים מאיר ניניו (חיים ניניו – ח"ן), וספרו השני – שמש ומגן (ירושלים ה'תרנ"ג) – ע"ש אמו סול (שמש בספניולית). נלב"ע ג' בתשרי ה'תרנ"ח (1897).

¹⁰ לט כפי שהוא עצמו מעיד ב'שמש ומגן' דף שע"ב.

¹¹ מ כך ע"פ ספר 'זכרון סלונקי' – גדולתה וחורבנה של ירושלים דבלקן, בעריכת דוד א' רקנטי (תל אביב: הוצעת ספר קהילת שלונקי, תשל"ב), ע"מ 348-353.

¹² מא רקאנטי, זכרון סלונקי, שם.

כימים ולא חסכתם לא על כחכם ולא על זמניכם ולא על ממוניכם, ואיך שהייתם רצים כצבי וגבורים כארי בכדי להקים את המפעל הגדול והקדוש הזה. אתם בחורים המצוינים לא רציתם להסתפק להלביש את היתומים לבושים פשוטים בכדי לצאת דוקא ידי חובת הבריות, אלא עבדתם במרץ ואומץ עד שהגעתם לידי מדרגא גבוהה כזו שהצלחתם להלביש את היתומים לבושים יקרי הערך וחשובים מכף רגליהם ועד קודקודם, ז"א מהנעל עד הכובע. אשריכם חברי אגודת הלל וזמרה שזכיתם לכך, אשריכם בזה ובבא, שפע ברכות יחולו על ראשיכם. ואני תפילה וברכה שכשם שזכיתם למצוה זו להלבשת לבושים גשמיים ומדומים, כן תזכו להלביש את היתומים והילדים



יכתוב על מכתב של אגודת הלל וזמרה להלבשת יתומים משנת ה'תש"ז

העזובים בשווקים וברחובות לבושים רוחניים ונצחיים, אמן. (כתבי מהר"ם איררה, דרשה ה', דרוש לשבת הגדול)

ככל שעלה בידי למצוא, מעמד ההלבשה של "אגודת הלל וזמרה להלבשת יתומים כבר לא מתקיימת. אולם האגודה קיימת כיום בתור עמותה רשומה²⁹⁵ שמטרתה:

לעזור ולתמוך ביתומים ויתומות ע"י המצאת, או רכישת, בגדים להלבשתם וביחוד לקראת חג הפסח, וכן אמצעים למוזונותיהם, כלכלתם וחינוכם. לרכוש/לקבל מגרש ולהקים עליו בית ליתומים ויתומות, אשר ישמש להם כמחסה עד גיל הבגרות.

אם כן, עקבנו אחרי מנהג ההלבשה משאלוניקי דרך קהילות הקודש שהמנהג הגיע אליהם. פתחנו בשבת הלבשה בקושטא ולאחר מכן התמקדנו בסדר היום שנהגו בשבת הלבשה דוקא באומיר. מכאן נדרנו בין קהילות הקודש וראינו את המקומות הרבים בהם הגנו את ההלבשה, ולבסוף הגענו לעסוק בציון שבת הלבשה במאה העשרים. גלוי וידוע שיש עוד הרבה לחקור וללמוד בנושא, אך תקוותי היא שפתחתי פתח כחודו של מחט להיכרות עם המנהג ומכאן יפתח כל אחד כפתחו של אולם דרך ספרי הדרושים הרבים שנדפסו ויחקור ויעמיק עוד. וה' יגמור בעדי אני וכל העם אשר איתי.

להלבשת יתומים", ועם השנים הלבשת היתומים הפכה להיות פעילות המרכזית.

בשנת ה'תשי"ה הרב יצחק ידידיה פרנקל, מגדולי רבני תל-אביב החסידיים, פרסם מאמר בהמשכים בירחון בית הכנסת הגדול בתל אביב – 'בית הכנסת'. במאמרו הוא סוקר בפסקה או שניים כל אחד מבתי הכנסת שקיימים בתל אביב. באחד מהגליונות הוא מתאר את בית הכנסת "יוסף ובנימין שושנה" ואת שבת ההלבשה שציינו שם בשבת הגדול:

שבמרחק מטרים אחרים ממנו (מבית הכנסת של ר' דוד בשדרות וואשינגטון שבפלורנטין) בנוי לתפארת בית כנסת ספרדי בשם "יוסף ובנימין שושנה" – פרשת בית כנסת זה נקראת כמו אגדה: – אשה זקנה היתה גרה בפנת רחוב פלורנטין בבית בן קומה אחת. האשה ברצותה לעשות דבר טוב, הסכינה לבנות על בית זה קומה שניה לצורך בית כנסת. עסקנים ספרדים ידועי שם מיוצאי סלוניקי ואיסטאמבול ויתר ארצות הבאלקאן, אספו את הסכומים הדרושים והקימו בית כנסת גדול ויפה בחיצוניותו ובפנימיותו וניתן לו השם "יוסף ובנימין שושנה" ע"ש שני הבנים של מיסד בית הכנסת. קיימו בבית [ה] כנסת מקהלה ספרדית מסודרת, וחזן מפורסם, שהחזירו עטרת שירת ספרד ליושנה. ולא הסתפקו רק בתפילות ושירים אלא הנהיגו שעורים קבועים של תנ"ך עם פירוש המלבי"ם וכן שעורי מדרש רבה ועוד הנמשכים כל יום השבת עד לעת מנחה. אולם גולת הכותרת של פעולותיהם הוא "אגודת הלל וזמרה להלבשת יתומים". קצת מוזר לאשכנזים אבל כשמו כן הוא: [הלל] וזמרה להלבשת יתומים. בשבת שלפני פסח מביאים לבית הכנסת מאות יתומים ובני עניים ובית הכנסת מלא מפה אל פה. החזן והמקהלה שרים שירי תהלים ועוד ולקול השירה והתפילות היפות מלבישים את היתומים נעלים ובגדים. וכן שולחים למוסדות ילדים בעיה. ונדמה לך שבבית כנסת זה, אין מן הצורך לחפש טעמים על שם "שבת הגדול" – כיוון שכאן זה באמת השבת הגדול. וכמה יפים מנהגי ישראל עם קדושים.²⁹⁶

ובאותו זמן בתל-אביב היה הרב משה אֵיֶרְרָה, מרבני שאלוניקי האחרונים שעלה לארץ ישראל בשנת ה'תרצ"ב (1932) ושמונה על ידי הרב בן-ציון מאיר חי עזיאל לבית הדין הרבני בתל אביב. ובכתביו שנתפרסמו בידי נכדיו²⁹⁷ ישנם שלושה דרושים שעוסקים בהלבשה ובתוך דרושיו הוא נותן שבת ל"אגודת הלל וזמרה להלבשת יתומים" שאילולא פעילותם מנהג ההלבשה היה משתכח מישראל:

אחים, בחורי חמד של אגודת הלל-וזמרה להלבשת יתומים, אני פונה אליכם ומביע לכם את תודתי העמוקה ואת ברכותי החמות היוצאות מקרבי לבבי על השתדלותכם בעד המפעל הקדוש הזה, שאילולי אומץ לבכם בעבודה הזאת היתה תורת ההלבשה משתכחת ממנו בתל אביב, אני מעיד עליכם מה שראיתי בעיני איך שהייתם שמים לילת

²⁹⁵ מב הרב יצחק ידידיה פרנקל, בתי כנסיות בתל אביב, בתוך: בית הכנסת – גליונות בית הכנסת הגדול תל-אביב, שנה ג חוברת ז(כד), ניסן תש"ח: תל אביב, ע"מ 296-295.

²⁹⁶ מג כתבי מהר"ם איררה, ירושלים תשס"ח.